

Mentorzy Rozwoju
Niepubliczny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli

Mentor

- czytasz i wiesz

Kwartalnik

Numer 2/2017 (8)

ISBN 978-83-943261-0-4

Drogi Czytelniku!

W tym numerze rozpoczynamy cykl artykułów dotyczących nowych podstaw programowych, stanowiących załączniki do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z 2017, poz. 356).

Ze względu na dużą objętość treściową artykułów, w każdym numerze poświęconym tym zagadnieniom zamieścimy tylko jeden artykuł.

Rozpoczynamy artykułem autorstwa Ryszarda Jurkowskiego, poświęconym podstawie programowej wychowania przedszkolnego, która autor przedstawił w kontekście teorii inteligencji wielorakich Howarda Gardnera.

Redakcja

Spis treści

1. *Nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego w kontekście inteligencji wielorakich wg H. Gardnera,*
Ryszard Jurkowski 2

Zrealizowano we współpracy z :

1 Ryszard Jurkowski, *Nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego w kontekście inteligencji wielorakich wg H. Gardnera*

Ryszard Jurkowski

Prawnik, ekonomista, pedagog. Mediator, trener, coach. Prowadzi ośrodek doskonalenia nauczycieli oraz placówkę kształcenia ustawicznego w Gdyni.

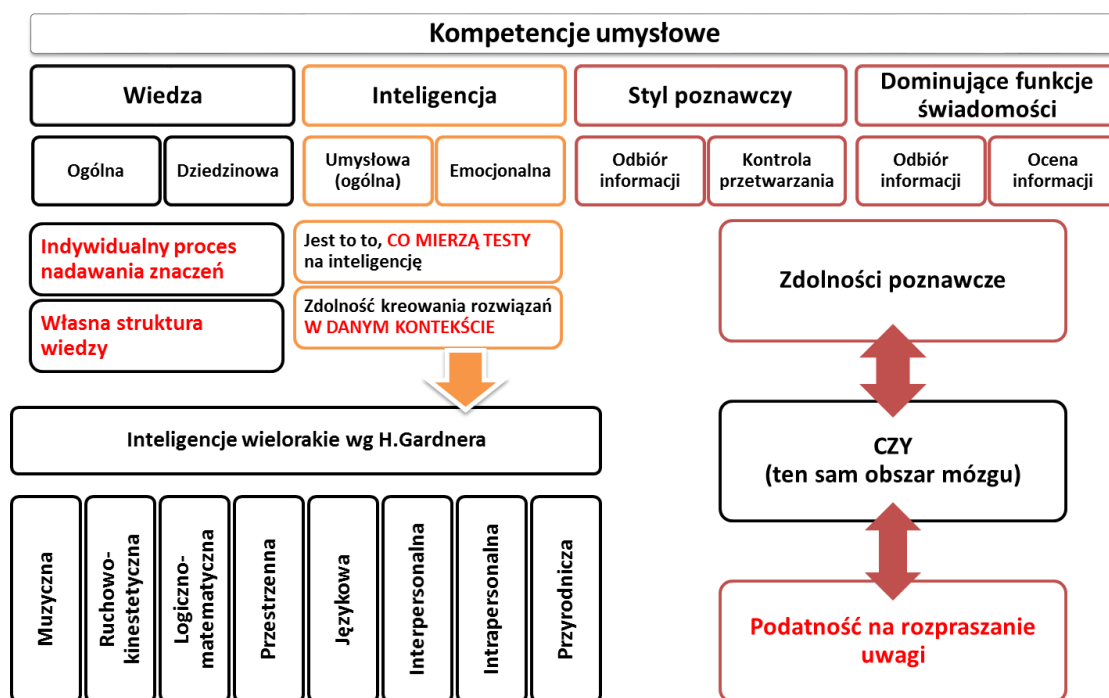
Podstawa programowa wychowania przedszkolnego opublikowana została jako załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły i stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z 2017, poz. 356).

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego określa cele wychowania, za zadania profilaktyczno-wychowawcze [przedszkola oraz efekty realizacji zadań w postaci celów osiągniętych przez dzieci na zakończenie wychowania przedszkolnego.

Celem wychowania przedszkolnego jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka dla osiągnięcia dojrzałości do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji. w szczególności celem wychowania jest kształtowanie osobowości dziecka, stanowiącej dynamiczną organizację psychofizycznych układów tkwiących w jednostce, które kreują charakterystyczne dla człowieka wzorce zachowań, myślenia i emocji. Na osobowość jednostki składa się struktura „Ja”, temperament, umysł, w tym typ umysłu, kompetencje umysłowe oraz kompetencje emocjonalne, a także wola.

Według słownikowej definicji **umysł** to zespół myślowych, poznawczych funkcji mózgu; zdolność myślenia, pojmowania, rozumowania; rozum, intelekt. Jest to zespół sieci pamięciowych. **Kompetencja**, łacińska *competentia*, to odpowiedniość, zgodność. Według słownikowej definicji kompetencja to zakres czyjejs wiedzy, umiejętności lub odpowiedzialności, ale także zakres uprawnień, pełnomocnictw, zakres działania. Definicje te w moim przekonaniu powinny być odnoszone do dwóch osobnych zakresów. Kompetencje w znaczeniu uprawnień, pełnomocnictw czy zakresów działania, powinny być odnoszone do stanowiska pracy i jego konstrukcji, gdzie występują obok zadań tego stanowiska i odpowiedzialności osoby, która zajmując to stanowisko realizuje jego zadania wykorzystując przypisane do stanowiska kompetencje. Kompetencje w znaczeniu określonego zasobu wiedzy i umiejętności, a także zespołu zdolności mogą być przypisane jedynie człowiekowi. Tak pojęte kompetencje wpływają na sprawne działanie człowieka i pełnienie przez niego różnych ról społecznych. w tym też znaczeniu posługuję się tym pojęciem w niniejszym opracowaniu. Kompetencje, jako zespół wiedzy, zdolności i umiejętności można podzielić na dwie grupy: kompetencje umysłowe, dotyczące przyjmowania, przetwarzania i przyswajania informacji oraz kompetencje emocjonalne, dotyczące umiejętności wykorzystywania zdolności emocjonalnych (inteligencji emocjonalnej).

Kompetencje umysłowe stanowią zespół sprzężonych składników regulujących dyspozycje, procesy i rezultaty przyjmowania, przetwarzania i przyswajania informacji. Strukturę kompetencji umysłowych, związki pomiędzy ich składowymi przedstawia rysunek:

Inteligencja - z łacińskiego *intelligentia* – obejmuje pojmowanie, rozumienie, to zdolność rozumienia otaczających sytuacji i znajdowania na nie właściwych, celowych reakcji a także zdolność rozumienia w ogóle, bystrość, pojętność, jak również zdolność do uczenia się związków wykrywanych w środowisku i utrwalanych w mózgu, inaczej mówiąc jest to zdolność do przetwarzania informacji. Inteligencja jest pojęciem szerokim. Badanym od dłuższego czasu, co skutkuje także pewną systematyką tej dziedziny

Howard Gardner, psycholog z Harvard School of Education, uznający inteligencję za kombinację szeregu zdolności dzieli inteligencję na:

- ☞ inteligencję lingwistyczną/ językową, obejmującą zdolności w zakresie łatwego i bogatego w formach operowania pojęciami, znaczeniami i językiem, obejmującą umiejętności posługiwania się językiem, wzorami, systemami,
- ☞ inteligencję muzyczną, obejmującą zdolności w zakresie łatwego przetwarzania różnorodnego materiału dźwiękowego, wrażliwość emocjonalną, poczucie rytmu zrozumienie złożoności muzyki,
- ☞ inteligencję logiczno-matematyczną, obejmującą zdolności w zakresie sprawnego rozumowania na materialnie znakowym i abstrakcyjnym, precyzję, myślenie abstrakcyjne i według struktury,
- ☞ inteligencję przestrzenną (przestrzenno-wizualną), obejmującą zdolności w zakresie spostrzegania i operowania relacjami geometrycznymi (rzuty, obroty, konstrukcje przestrzenne itp.), a także myślenie obrazowe, umiejętności korzystania z map, diagramów, tabel, wykorzystanie ruchu w uczeniu się,
- ☞ inteligencję ruchowo-kinestetyczną, obejmującą zdolności w zakresie łatwego tworzenia i naśladowania doznań i kompozycji ruchowych (mimika, pantomima itp.), dobre wycucie czasu, uzdolnienia manualne, duże znaczenie zmysłu dotyku, ruchliwość, dobra organizacja przestrzenna,
- ☞ inteligencję intrapersonalną, obejmującą zdolności w zakresie trafnego orientowania się we własnych emocjach, obrazie samego siebie, automotywację, wysoki poziom wiedzy o samym sobie, silne poczucie wartości,
- ☞ inteligencję interpersonalną, obejmującą zdolności w zakresie trafnego rozpoznawania oraz kształtowania interakcji społecznych na postawie stanu emocjonalnego, intencji, postaw i przekonań innych ludzi, łatwy kontakt z innymi ludźmi, umiejętności mediacyjne, dobra komunikatywność,
- ☞ Inteligencję przyrodniczą, obejmującą zdolności w zakresie wrażliwości na zjawiska przyrodnicze, obserwacji natury, umiejętności odróżniania gatunków i sfer przyrody.

Gardnerowski podział inteligencji spotyka się z krytyką ze względu na założenie pewnej niezależności w funkcjonowaniu poszczególnych elementów mózgu odpowiedzialnych za przetwarzanie poszczególnych kategorii informacji.

Gardner oparł swoją teorię na założeniu, że ludzie dysponują każdym rodzajem inteligencji, jednak w różnym stopniu, tworząc tzw. profile inteligencji. Profile te stanowią preferencje i zdolności człowieka do działania w określony sposób w określonej dziedzinie zainteresowań. Profile te są dynamiczne, współpracują ze sobą w różnych konfiguracjach i zmieniają się w trakcie rozwoju człowieka. Nie da się ich zmierzyć klasyczną miarą inteligencji, dlatego jest to raczej koncepcja zdolności, a nie koncepcja inteligencji. Istotne jest to, że profile można rozwijać poprzez różnorodne ćwiczenia.

Teoria Gardnera jest oparta na trzech zasadniczych filarach:

1. DIAGNOZA
 - Każde dziecko ma opracowany swój własny profil inteligencji (wachlarz) na których pracujemy na zajęciach
 - Dzieci znają swoje wachlarze
2. INDYWIDUALIZACJA
 - Dobór kilku propozycji zgodnych z profilami inteligencji (tzw. przewaga, np. drama na zajęciach matematycznych).
3. INSPIRUJĄCE ŚRODOWISKO EDUKACYJNE
 - Krainy – Wielorakie podróże - środowiska współpracujące ze sobą w obszarach bliskich sobie inteligencji lub dla każdej pojedynczej inteligencji
 - Rozwijanie słabszych inteligencji poprzez zabawy, ćwiczenia, inne zajęcia wykonywane przez dziecko
 - wyjście poza edukację formalną dobór innych środków wspierania rozwoju, innych kontekstów sytuacyjnych i osób, które ten rozwój mogą wspierać

W podstawie programowej wychowania przedszkolnego wskazano osiągnięcia dziecka w poszczególnych obszarach rozwoju:

- Fizyczny
- Emocjonalny.
- Społeczny
- Poznawczy

Poniżej przedstawiam zestawienie osiągnięć dziecka, wskazane w podstawie programowej z inteligencją wg. H. Gardnera. Przypisanie poszczególnych rodzajów inteligencji do danego osiągnięcia ma charakter arbitralny i może być zmieniony oraz poddawany różnej krytyce.

• Fizyczny obszar rozwoju dziecka	
Osiągnięcia dziecka	Rodzaj inteligencji wg H. Gardnera
5) uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne;	Muzyczna
1) zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne;	Ruchowo-kinestetyczna (cielesno-kinestetyczna)
2) wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł;	
3) spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku;	
5) uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne;	

7) wykonuje czynności, takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania;	
8) wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała;	
9) wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie	
	Logiczno-matematyczna
6) inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny;	Przestrzenna (przestrzenno-wizualna)
4) komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.;	Językowa
6) inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny;	Interpersonalna
	Intrapersonalna
	Przyrodnicza
• Emocjonalny obszar rozwoju dziecka.	
Osiągnięcia dziecka	Rodzaj inteligencji wg H. Gardnera
	Muzyczna
	Ruchowo-kinestetyczna (cielesno-kinestetyczna)
	Logiczno-matematyczna
	Przestrzenna (przestrzenno-wizualna)
	Językowa
2) szanuje emocje swoje i innych osób;	Interpersonalna
4) przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu;	
5) rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze;	
7) szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża swoje własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników;	
9) wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia;	Intrapersonalna
1) rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem;	
2) szanuje emocje swoje i innych osób;	
3) przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych;	
5) rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze;	
6) rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie;	
8) zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji;	Przyrodnicza
10) dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę;	
11) dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.	
• Społeczny obszar rozwoju dziecka	
Osiągnięcia dziecka	Rodzaj inteligencji wg H. Gardnera
	Muzyczna
	Ruchowo-kinestetyczna (cielesno-kinestetyczna)
6) nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość;	Logiczno-matematyczna

	Przestrzenna (przestrzenno-wizualna)
9) komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.	Językowa
2) odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej;	Interpersonalna
4) używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania;	
5) ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku;	
7) respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby;	
8) obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe;	Intrapersonalna
1) przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieńnicze;	
3) posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem;	Przyrodnicza
• Poznawczy obszar rozwoju dziecka	
Osiągnięcia dziecka	Rodzaj inteligencji wg H. Gardnera
1) wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego;	Muzyczna
7) eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki;	
8) wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp., tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów, przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem, np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury, określa kierunki i miejsca na kartce papieru;	Ruchowo-kinestetyczna (cielesno-kinestetyczna)
11) wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę;	
5) odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki;	Logiczno-matematyczna
9) czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie;	
10) wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach, np. o smoku wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej;	
12) klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt);	
15) przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb, wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego;	
16) posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy;	
17) rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym;	

18) posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół;	
20) wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód;	
3) odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych;	Przestrzenna (przestrzenno-wizualna)
13) eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę, but;	
14) określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów, rozróżnia stronę lewą i prawą;	
19) podejmuje samodzielną aktywność poznawczą np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.;	
2) wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach;	
4) rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności;	
6) wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swym doświadczeniom;	
21) rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami;	
22) reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej;	
23) reaguje na proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem, zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej.	
	Interpersonalna
	Intrapersonalna
	Przyrodnicza

W powyższym zestawieniu można dostrzec, że głównym obszarem rozwoju dziecka jest umiejętność panowania nad emocjami i rozwój procesów logicznego myślenia. Taki układ oddziaływania wychowawczego może budzić wątpliwości w kontekście faz rozwoju mózgu człowieka, w szczególności płata przedczołowego i tempa tworzenia nowych połączeń między neuronami.